

पाणलोट क्षेत्र आधारित जलसंधारण कार्यक्रमासाठी
मृद व जलसंधारणाची कामे मशीनद्वारे करण्यासाठी
आर्थिक मापदंड निश्चित करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
शासन निर्णय क्र. जलसं-२०१२/प्र.क्र. २३/जल-७
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक - १ जून, २०१२.

वाचा :

- (१) शासन निर्णय क्र. नियोजन विभाग क्र. मजुरी -२००७/ प्र.६३/रोहयो-१ दिनांक २४ एप्रिल २००७
- (२) शासन निर्णय,नियोजन विभाग क्र.रोहयो-२००७/प्र.९५/रोहयो-१, दिनांक १६ जुलै, २००७ व
२८ सप्टेंबर, २००७
- (३) शासन निर्णय क्र.ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्र.जलसं-२००८/ प्र.क्र.५६/जल-७,
दिनांक ११ एप्रिल, २००८.
- (४) शासन निर्णय क्र. नियोजन विभाग क्र. मजुरी -२००९/ प्र.१११/मग्रारो-१ दिनांक ९ नोव्हेंबर २००९
- (५) शासन निर्णय क्र.नियोजन विभाग क्र. मजुरी २०११/ प्र.१५/मग्रारो-१ दिनांक १९ मार्च २०११
- (६) शासन निर्णय क्र.ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्र.जलसं-२०११/ प्र.क्र.१३२/जल-७,
दिनांक ७ फेब्रुवारी २०१२.

प्रस्तावना :

राज्यातील सर्वसाधारण क्षेत्रात व अवर्षण प्रवण क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात होत असलेली जमिनीची धूप, पावसाचे पाणी अडवण्याची व साठवण्याची पुरेशी व्यवस्था नसल्यामुळे पाणलोट क्षेत्र आधारित जलसंधारण व मृद संधारणासाठी बरेचसे उपचार गेल्या अनेक वर्षांपासून केंद्र व राज्य पुरस्कृत विविध योजनेतर्गत राज्यात राबविण्यात येत आहेत. संदर्भाधीन शासन निर्णय दि. ११ एप्रिल २००८ अन्वये पाणलोट विकास अंतर्गत मृद व जलसंधारणाच्या काही उपचारांची कामे मशीनद्वारे करण्यास व त्या उपचारांचे तांत्रिक व आर्थिक मापदंड मंजूर करण्यात आले आहेत. हे आर्थिक मापदंड जलसंधारण विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांसाठी लागू आहेत.

२. राज्यात मराठवाडा व विदर्भ विभागातील क्षेत्रासाठी निश्चित कालावधीत पूर्ण होणारे पाणलोट मिशन शासनाने जाहिर केले आहे. तसेच राज्यात गतिमान पाणलोट विकासाचा धडक कार्यक्रम व राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेतर्गत शेततळ्याचा कार्यक्रम मोठ्या प्रमाणात हाती घेण्यात आला आहे. त्याचप्रमाणे राज्यात केंद्र पुरस्कृत एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम, नाबार्ड अर्थसहाय्यीत आर.आय.डी.एफ. अंतर्गत मेगा पाणलोट विकास कार्यक्रम गतिमान पध्दतीने पूर्ण करण्यात येणार आहेत. पाणलोट विकासाच्या योजनांची अमलबजावणी सिमीत कालावधीत पूर्ण

होण्यासाठी मृद व जलसंधारणाची कामे मशीनद्वारे करण्यास व अशी विविध कामे मशीनद्वारे पूर्ण करण्यासाठी शासन निर्णय दि. ११ एप्रिल २००८ अन्वये आर्थिक मापदंड निश्चित करण्यात आले होते. सदर आर्थिक मापदंड निश्चित करतांना अकुशल कामांसाठी संदर्भाधीन शासन निर्णय दिनांक २४ एप्रिल २००७ अन्वये मंजूर असलेले दर तसेच मशीनच्या कामाकरीता जलसंपदा विभागाच्या दरसूचीचे (DSR) दर गृहित धरण्यात आले होते. दरम्यान अकुशल मजुरीच्या दरात शासन निर्णय दिनांक ९ नोव्हेंबर २००९ अन्वये ५० टक्के व शासन निर्णय दिनांक १९ मार्च, २०११ अन्वये २७ टक्के वाढ झालेली असून सन २००८ नंतर मशीनरीसाठी लागणाऱ्या इंधनाच्या दरात साधारणतः २८ टक्के वाढ झाली आहे. त्यामुळे मशीनरीने कामे करण्यासाठी मंजूर असलेले आर्थिक मापदंड अपुरे पडत आहेत. परिणामी जलसंधारण विभागामार्फत योजनांतर्गत निधीतून हाती घेण्यात येणाऱ्या पाणलोट विकासाची विविध कामे मशीनद्वारा पूर्ण करण्यासाठीचे आर्थिक मापदंड सुधारित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

शासन निर्णय दि. ७ फेब्रुवारी २०१२ अन्वये पाणलोट क्षेत्र विकासाच्या विविध योजनांतर्गत मृद व जलसंधारणाच्या उपचारांची तांत्रिक व आर्थिक मापदंड निश्चित करणे संदर्भात आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या समितीने पाणलोट क्षेत्र आधारित मृद व जलसंधारणाच्या विविध उपचारांची कामे मशीनरीने करणेसाठी आर्थिक मापदंड सुधारित करणेबाबत शासनास शिफारस केली आहे. समितीने सादर केलेल्या शिफारशीचा अभ्यास करून शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

२. पाणलोट क्षेत्र आधारित मृद व जलसंधारणाच्या खालील उपचारांची कामे मशीनद्वारे करणेसाठी आर्थिक मापदंड सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये दर्शविल्याप्रमाणे सुधारित करण्यात आला आहे.

- १) ढाळीची बांध बंधिस्ती (ग्रेडेड बंडींग)
- २) शेत बांध बंधिस्ती (कंपार्टमेंट बंडींग)
- ३) मजगी (भात खाचर बांध बंधिस्ती)
- ४) शेततळे
- ५) माती नाला बांध
- ६) सलग समपातळी चर (सी.सी.टी)
- ७) गुरे प्रतिबंधक चर
- ८) बोडी दुरुस्ती/नुतनीकरण

३. वरील कामासाठी शासन निर्णय दि. १६ जुलै २००७ अन्वये निश्चित केलेले तांत्रिक मापदंड कायम राहतील. सोबतच्या विवरणपत्रात दर्शविलेली मृद व जलसंधारणाची कामे कोणत्याही पध्दतीने पूर्ण केली तरी मशीनद्वारे कामे पूर्ण करण्यासाठी निश्चित केलेले आर्थिक मापदंड अनुज्ञेय राहतील.

४. वरील आदेश पाणलोट विकासाच्या विविध राज्य व केंद्र पुरस्कृत गतिमान पाणलोट विकास कार्यक्रम, एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम (IWMP), राष्ट्रीय कृषि विकास योजना (RKVY), अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम (DPAP), राष्ट्रीय पाणलोट विकास कार्यक्रम (NWDPA), नदी खोरे प्रकल्प (RVP),

हरियाली, एकात्मिक पडीक जमिन विकास कार्यक्रम (IWDP), नाबार्ड अर्थसहाय्यीत आर.आय.डी.एफ. प्रकल्प, पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम इत्यादी योजनांसाठी लागू राहतील. तसेच सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत पाणलोट विकासाच्या कामांसाठी हा शासन निर्णय लागू राहिल.

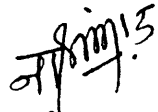
५. या शासन निर्णयान्वये सुधारीत आर्थिक मापदंड, हा शासन निर्णय निर्गमित केल्याच्या दिनांकापासून लागू राहतील. जी कामे यापूर्वी झालेली असतील वा सुधारीत करावयाची असतील त्यांना हे आदेश लागू राहणार नाहीत.

६. या शासन निर्णयान्वये सुधारीत करण्यात आलेले आर्थिक मापदंड रोजगार हमी योजना/महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना या अंतर्गत घेण्यात येणाऱ्या मृद व जलसंधारणाच्या कामांसाठी लागू राहणार नाहीत.

७. हे आदेश वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२०८/व्यय-१५, दिनांक २३ एप्रिल, २०१२ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

८. सदर शासन निर्णय, महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१२०६०१११०३००६०००१ आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(ना. श्री. कराड)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे खाजगी सचिव,

मा. मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मा. उपमुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मा. मंत्री (जलसंधारण) यांचे खाजगी सचिव

मा. राज्यमंत्री, (जलसंधारण) यांचे खाजगी सचिव

सर्व मा. मंत्री / मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य जलसंधारण सल्लागार परिषद.

मुख्य सचिव यांचे सचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,

प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,

सर्व विभागीय आयुक्त,

आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक व महासंचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे,

संचालक, महाराष्ट्र सुदूर संवेदन केंद्र, नागपूर,
संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद / प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा,
सर्व अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व विभागीय कृषी सहसंचालक,
संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई,
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिध्दी करीता),
सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी,
महालेखापाल, (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व सहसचिव / उप सचिव / अवर सचिव / कार्यासन अधिकारी (जलसंधारण विभाग),
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
कार्यासन अधिकारी, व्यय-१५, अर्थ-३, अर्थ-१९, आर्थोपाय, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
निवडनस्ती-जल-७ .

विवरणपत्र-अ

शासन निर्णय क्र. जलसं-२०१२/प्र.क्र.२३ /जल-७, दि. १/६/२०१२ चे सहपत्र

मृद व जलसंधारणाच्या विविध उपचारांची कामे मशिनच्या सहाय्याने करण्यासाठी सुधारित आर्थिक मापदंडाचा तक्ता.

अ. क्र.	उपचाराचे नांव	तांत्रिक मापदंड										परिमाण	आर्थिक	
		उतार गट/जमिनीचा प्रकार	पाया रुंदी मी.	बांधाची रुंदी मी.	माथा रुंदी मी.	बाजू उतार	बांधाचा छेद चौ.मी.	बांधाची लांबी मी.	सपाटीकरण परिमाण घ.मी.	मापदंड (रु.)	ज.जा.उ.यो /डों.भाग		इतर	
१	ढाळीचे बांध बंधिस्ती	भारी	२.५०	०.८०	०.५०	१.२५:१	१.२०	९५	-	हेक्टर	५५०३	५५५२		
		मध्यम	२.३०	०.७५	०.५०	१.२०:१	१.०५	१६५	-	..	७५०७	७५०७		
		हलकी	२.००	०.७५	०.५०	१:१	०.९५	२१०	-	..	८५४४	८०१८		
२	शेत बांध बंधिस्ती (कंपार्टमेंटचे बंडींग) ० ते ४ उतार													
	हलकी जमिन	हलकी	१.८०	०.७५	०.३०	१:१	०.८०	२००	-	हेक्टर	६८३२	६५०४		
	मध्यम जमिन	मध्यम	२.००	०.८५	०.३०	१:१	१.००	२००	-	..	८१८०	७७७०		
	भारी जमिन	भारी	२.२५	०.९०	०.४५	१:१	१.२०	२००	-	..	९५२८	९०३६		
३	(अ)भात खाचरे बांध बंधिस्ती (मजगी)	३ % पर्यंत	१.८०	०.६८	०.४५	१:१	०.७५	६५०	७५०	हेक्टर	४४१२६	४९३८३		
	(कोकण व पश्चिम महाराष्ट्राकरिता)	३ ते ६ %	१.८०	०.६८	०.४५	१:१	०.७५	७२०	१३१२	..	६३५०३	५९८२३		
	(०.७५ चौ.मी. छेदाचे बांध)	६ ते ८ %	१.८०	०.६८	०.४५	१:१	०.७५	८१७	१५००	..	७२२९९	६८११८		
	(ब)०.५४ चौ.मी. छेदाचे बांध असलेले भात खाचरे बांध बंधिस्ती (मजगी) पश्चिम महाराष्ट्र.													
	कोकण व विदर्भ (हलकी जमीन)	३ % पर्यंत	१.५०	०.६०	०.३०	१:१	०.५४	६५०	७५०	हेक्टर	३८५९३	३६३१४		
		३ ते ६ %	१.५०	०.६०	०.३०	१:१	०.५४	७२०	१३१२		५६९३६	५३७७०		
		६ ते ८ %	१.५०	०.६०	०.३०	१:१	०.५४	८१७	१५००		६५३४४	६१७४६		
४	भात खाचरे बांध बंधिस्ती (पेंडी बंडींग)		२.२०	०.६०	०.४०	१.५:१	०.७८	७७८	५६२.५	हेक्टर	४९३८१	३८५५९		
	(विदर्भाकरिता)													
५	अ) इनलेट-आऊटलेटसह शेततळे -	शेततळ्याचा आकार												
		१५ X १५ X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	४४१	प्रति शेततळे	२१६३४	२०९१७		
		२० X १५ X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	६२१	..	३०४६४	२९४५५		
		२० X २० X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	८७६	..	४२९७४	४१५५०		
		२५ X २० X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	११३१	..	५५४८३	५३६४६		
		२५ X २५ X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	१४६१	..	७९६७२	६९२९८		
		३० X २५ X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	१७९१	..	८७८६१	८४९५१		
		३० X ३० X ३ मी.				बाजू उतार १:१ ते १.५:१		बर्म २ मी.	२१९६	..	१०७७२९	१०४१६१		

५/८

मसिमा

५/६

माहिती

अ. क्र.	उपचाराचे नांव	तांत्रिक मापदंड										परिणाम	प्रस्तावित मापदंड (रु.)	
		उत्तार गट/जमिनीचा प्रकार	पाया रुंदी मी.	बांधाची उंची मी.	माथा रुंदी मी.	बाजू उत्तार	बांधाचा छेद चौ.मी.	बांधाची लांबी मी.	सपाटीकरण परिमाण घ.मी.					
									ज.जा.उ.यो. /डॉ. माग	इतर				
५	ब) इनलेट-आऊटलेट विरहित शेततळे -													
		२० X १५ X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				६२१	प्रति शेततळे	२७४१५	२६५१४	
		२० X २० X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				८७६	--	३८६७३	३७४०२	
		२५ X २० X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				११३१	--	४९९३०	४८२९०	
		२५ X २५ X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				१४६१	--	६४४९९	६२३७९	
		३० X २५ X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				१७९१	--	७९०६७	७६४६९	
		३० X ३० X ३ मी.				बाजू उत्तार १:१ ते १.५:१				२१९६	--	९६९४७	९३७६१	
६	मातीचे नाला बांध										ह.घ.मी.			
	१ टक्के नाला तळ उतारा पर्यंत					मुख्य बांध - १) बाजू उत्तार- १.५:१ ते २:१:२) माथा रुंदी - १ ते १.५० मी.					पाणी साठा	२८१५७	२५०२९	
	२ टक्के नाला तळ उतारा पर्यंत					३) सांडव्यावरून वाहणाऱ्या पाण्याची उंची = ०.४० ते १ मी. ४) फ्रि बोर्ड १.००मी					--	४९१६७	४३७०४	
	३ टक्के नाला तळ उतारा पर्यंत					५) अमेघ भिंत - १) बाजू उत्तार- १:१:२) माथा रुंदी - ०.६० मी.					--	६३९१७	५६८१६	
						६) सी.ओ.टी. (नाला तळामध्ये) १) बाजू उत्तार- ०.५:१:२) तळ रुंदी - १ ते २ मी.								
						७) सी.ओ.टी. (नाला तळव्यतिरिक्त) १) माथा रुंदी १मी. २) तळ रुंदी १मी. ३) खोली १ मी								
७	बोडी दुरुस्ती/नुतनीकरण										हेक्टर			
	१) मुख्य बांधाची लांबी ५० मी. व उंची १.५० मी.	--	५.५०	१.५०	१.००	१.५:१	४.८७५	५०	--		--	१५५६२	१४४२८	
	२) मुख्य बांधाची लांबी ५० मी. व उंची २.०० मी.	--	७.००	२.००	१.००	१.५:१	८.००	५०	--		--	२८७६३	२६६८८	
	३) मुख्य बांधाची लांबी ७० मी. व उंची १.५० मी.	--	५.५०	१.५०	१.००	१.५:१	४.८७५	७०	--		--	१८७२७	१७३२२	
	४) मुख्य बांधाची लांबी ७० मी. व उंची २.०० मी.	--	७.००	२.००	१.००	१.५:१	८.००	७०	--		--	३५४७३	३२८६४	
	५) मुख्य बांधाची लांबी १०० मी. व उंची १.५० मी.	--	५.५०	१.५०	१.००	१.५:१	४.८७५	१००	--		--	२८५८३	२६४२४	
	६) मुख्य बांधाची लांबी १०० मी. व उंची २.०० मी.	--	७.००	२.००	१.००	१.५:१	८.००	१००	--		--	४९८२६	४६१११	
८	अ) सलग समपातळी चर (०.४५ मी. खोलीचे चर)													
	कोकण व पश्चिम घाट प्रदेशासाठी मॉडेल क्र. १	० ते ४ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	८३३	कोकण व पश्चिम घाट प्रदेशासाठी		हेक्टर	२५१४८	२४२४६	
	मॉडेल क्र. २	४ ते ८ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	९८७			--	२९१८४	२८११६	
	मॉडेल क्र. ३	८ ते १५ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	९२५			--	३४२८५	३३२८४	
	मॉडेल क्र. ४	१५ ते ३३ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	१३८९			--	४८९४९	४७४४६	
	अ.प्र.क्षेत्र व हमखास पावसाच्या प्रदेशासाठी मॉडेल क्र. ५	० ते ४ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	१०००	अ.प्र.क्षेत्र व हमखास पावसाच्या प्रदेशासाठी		--	१६४००	१५३०८	
	मॉडेल क्र. ६	४ ते ८ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	११७९	हमखास पावसाच्या प्रदेशासाठी		--	१८९३४	१७६४५	
	मॉडेल क्र. ७	८ ते १५ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	१५१४			--	२३५९९	२११४४	
	मॉडेल क्र. ८	१५ ते ३३ %	०.६०	०.४५	०.६०	-	०.२७	२१७४			--	३२८७५	३०४९९	
	ब) गुरे प्रतिबंधक चर										र. मी.	५८	५३	
	(स.स.चराचा १० हेक्टर पेक्षा अधिक सलग गट असल्यास)													

३/६

नाम: १५